

Forslag

til

Fredningslov for Grønland.

Fremsat den 23. januar 1974 af *ministeren for Grønland*.

Kapitel I.

Fredede fortidsminder og fund.

§ 1. Jordfaste fortidsminder, der er synlige i terrænet, såsom ruiner, bopladser, køkkenmøddinger, grave og stensætninger, må ikke beskadiges, ændres eller flyttes helt eller delvis. Der må heller ikke bygges, graves, pløjes, tændes ild, rejses telte eller henkastes affald i og på fortidsminderne.

Stk. 2. Reglerne om jordfaste fortidsminder gælder ikke anlæg fra tiden efter år 1900, bygninger, der er i brug, samt varder.

§ 2. Inden for en afstand af 20 m fra de jordfaste fortidsminder, der er omfattet af § 1, er enhver virksomhed, der i væsentlig grad kan virke skæmmende på fortidsmindet, forbudt. Rigsantikvaren kan bestemme, at fund med tilknytning til fortidsmindet skal lades urørt, eller at disse skal afleveres, såfremt de måtte være fjernet.

§ 3. Findes under jordarbejde et jordfast fortidsminde, skal arbejdet standses i det omfang, det berører fortidsmindet. Fundet skal straks anmeldes til rigsantikvaren og de fundne genstande efter anmodning afleveres. Rigsantikvaren meddeler snarest den, der udfører arbejdet, om arbejdet kan fortsætte, eller om det skal indstilles, indtil der er foretaget en undersøgelse, eller der er taget stilling til, om fredningssag skal rejses. Rigsantikvarens afgørelse kan indbringes for ministeren for Grønland.

Stk. 2. Hvis nogen privat lider tab i anledning af arbejdets standsning, har han krav på erstatning. Kravet fremsættes over for rigsantikvaren, der forelægger spørgsmå-

let om erstatning for ministeren for Grønland. Bestemmelsen i § 16, stk. 3, finder tilsvarende anvendelse.

§ 4. Andre fund af historisk eller kulturhistorisk interesse end dem, der er nævnt i §§ 1-3, skal anmeldes til rigsantikvaren, såfremt de fundne genstande er fjernet fra findestedet, og efter hans anmodning afleveres.

Stk. 2. Fund skal fortrinsvis forblive i Grønland. Rigsantikvaren kan udpege lokale repræsentanter, der kan modtage anmeldelse om fund og opbevare afleverede genstande, indtil der er truffet bestemmelse om deres anbringelse.

§ 5. Rigsantikvaren kan gøre undtagelse fra bestemmelserne i § 1, stk. 1, § 2, § 3, stk. 1, og § 4. Hans afgørelse kan indbringes for ministeren for Grønland.

§ 6. §§ 1-3 finder tilsvarende anvendelse på jordlag med indlejret subfossilt drivtømmer, subfossilt knoglemateriale i jord eller is samt meteoritter af en sådan størrelse, at de ikke kan fjernes med håndkraft.

Stk. 2. Fund af løstliggende subfossilt knoglemateriale samt af mindre meteoritter skal anmeldes, såfremt de fjernes fra findestedet, og efter anmodning afleveres.

§ 7. For så vidt angår de i § 6 nævnte fund træffes afgørelsen af henholdsvis Botanisk Museum, Zoologisk Museum og Mineralogisk Museum. Der kan udpeges lokale repræsentanter, der kan modtage anmeldelse om fund og opbevare afleverede fundne

genstande, indtil der er truffet bestemmelse om deres anbringelse.

§ 8. Ministeren for Grønland kan fastsætte bestemmelser om dusør for anmeldelse og aflevering af de i §§ 4 og 6 nævnte genstande.

Kapitel II.

Fredning.

§ 9. Ministeren for Grønland kan foretage fredning af plante- og dyrearter i hele Grønland eller i bestemte områder.

Stk. 2. Ministeren kan endvidere foretage fredning af ubeboede områder og lokaliteter, hvor nyplantninger eller udsættelse af dyretyngel påtænkes eller er sket.

Stk. 3. Ministeren fastsætter de nærmere regler om fredningens indhold og omfang.

§ 10. Der kan efter reglerne i §§ 11-17 foretages fredning af:

1) Områder, som på grund af deres landskabelige værdi eller beliggenhed i nærheden af bosteder har væsentlig betydning for almenheden.

2) Områder og lokaliteter, hvis bevarelse af videnskabelige, undervisningsmæssige eller historiske hensyn er af væsentlig interesse.

3) Bygninger, bygningsdele og varder, hvis bevarelse på grund af deres historiske værdi er af væsentlig betydning.

§ 11. I forbindelse med fredning efter § 10 træffes bestemmelse om fredningens omfang og indhold. Der kan endvidere træffes bestemmelse om, hvilke foranstaltninger ejeren eller brugeren eller vedkommende kommune skal træffe til fredningens gennemførelse.

§ 12. Fredningssag kan rejses over for landshøvdingen af et ministerium, landsrådet, en kommunalbestyrelse eller en forening eller institution, der er anerkendt af ministeren for Grønland hertil.

§ 13. Landshøvdingen kan afvise sagen, såfremt han finder, at fredning ikke, eller ikke for tiden, bør gennemføres.

Stk. 2. Landshøvdingens afgørelse kan indbringes for ministeren for Grønland af de myndigheder m.fl., der er nævnt i § 12.

§ 14. Hvis landshøvdingen, om fornødent efter indhentet udtalelse fra personer eller institutioner, der må anses for sagkyn-dige med hensyn til de formål, den på-tænkte fredning skal tjene, finder, at fredning kan komme på tale, foretager han be- kendtgørelse i Statstidende og Grønlandspo- sten om sagens genstand og omfang. Samti- dig underretter han de ejere og brugere, hvis rettigheder skønnes at blive berørt. Fristen for fremsættelse af protester og erstatnings- krav kan ikke fastsættes til mindre end 3 måneder.

Stk. 2. Sagen forelægges for kommunalbe- styrelsen, hvis det drejer sig om en stedlig begrænset fredning. Alle fredningssager fo- relægges landsrådet.

Stk. 3. Når der har fundet bekendtgørelse sted, må der ikke foretages noget, der kan hindre eller vanskeliggøre fredningens gen- nemførelse.

§ 15. Fremkommer der ikke protester eller erstatningskrav i anledning af den planlagte fredning, kan landshøvdingen træffe bestemmelse om fredning.

Stk. 2. Rejses der indsigelse mod frednin- gen eller fremsættes erstatningskrav, fore- lægger landshøvdingen sagen for ministeren for Grønland. Ministeren træffer herefter bestemmelse om, hvorvidt fredningen skal gennemføres.

Stk. 3. Selv om fredningen ikke gennemfø- res, kan der ydes erstatning til den, der har lidt tab ved ikke at kunne udnytte sin ejen- dom som hidtil.

Stk. 4. Kan ministeren ikke godkende et erstatningskrav, anlægger landshøvdingen sag mod den pågældende til afgørelse af spørgsmålet.

§ 16. Meddelelse om beslutninger i hen- hold til § 13, stk. 1, og § 15, stk. 1 og 2, gives til den, der har rejst sagen, samt andre, der har været inddraget under sagen.

Stk. 2. Inden 14 dage efter, at en fred- ningsbeslutning er truffet, foretager fred- ningsmyndigheden bekendtgørelse om fred- ningen i de i § 14, stk. 1, nævnte blade.

Stk. 3. Fredningsmyndigheden drager omsorg for gennemførelse af de foranstalt- ninger, der er nødvendige til sikring af fred- ningen, og lader fredningsbeslutningen regi-

F. t. fredningslov for Grønland.

strere i de tilfælde, hvor fredningen angår privat ejendom.

§ 17. Ophævelse eller ændring af fredning efter dette kapitel sker efter samme regler som gennemførelse af fredning.

Stk. 2. Ministeren for Grønland kan tillade, at fredningsbestemmelser fraviges, hvis det kan ske uden skade for fredningens formål.

Kapitel III.

Friluftsklamer.

§ 18. Uden for bymæssig bebyggelse må klamer og propagandaskilte ikke anbringes i fri luft, medmindre de er anbragt i umiddelbar tilknytning til en næringsdrift eller virksomhed, som de vedrører.

Stk. 2. Landshøvdingen kan gøre undtagelse fra denne bestemmelse, og hans afgørelse kan indbringes for ministeren for Grønland.

Kapitel IV.

Nationalpark.

§ 19. Et område af landsdelen Nord- og Østgrønland fredes som nationalpark med det formål at bevare områdets naturtilstand. Nationalparkens sydgrænse fastsættes som en linie fra Kap Biot (pynten nord for Flemings Fjord ca. 10 km syd for 72° nordlig bredde) vestpå gennem bjergryggen og derefter langs østsiden af Staunings Alper til og langs med nordsiden af søerne Holger Danskes Brillen, vestpå til Stormpynt på nordkysten af Nordvestfjord, herfra følgende nordkysten af Nordvestfjord indtil øen Mågetuen, videre tværs over fjorden og tværs gennem Renland til bræen nord for Rypefjord og derfra syd om nunatakkerne til indlandsisen på 71° nordlig bredde. Herfra fortsætter grænselinien tværs over indlandsisen til Petermanns Gletscher.

§ 20. I nationalparken er ethvert indgreb, som medfører forandringer i naturen, herunder enhver form for jagt, fiskeri samt forstyrrelse af reder eller plantevækst, forbudt.

Stk. 2. Ministeren for Grønland kan fastsætte nærmere regler til opfyldelse af de i § 19 nævnte formål, herunder om færdsel og ophold i naturparken. Han kan endvidere gøre undtagelse fra reglerne i stk. 1.

Kapitel V.

Andre bestemmelser.

§ 21. Ministeren for Grønland kan fastsætte regler om tilsyn med og pleje af det fredede.

Stk. 2. Landshøvdingen kan give ejeren eller brugeren pålæg om at berigtige retsstridige forhold. Efterkommes pålægget ikke inden for den fastsatte frist, kan arbejdet udføres på ejerens eller brugerens bekostning. Landshøvdingens afgørelse kan indbringes for ministeren for Grønland.

Kapitel VI.

Overtrædelse.

§ 22. Advarsel eller bøde kan idømmes den, der:

1) overtræder § 1, stk. 1, § 2, 1. pkt., § 3, stk. 1, 1. og 2. pkt., § 4, stk. 1, § 6, § 14, stk. 3, § 18, stk. 1, og § 20, stk. 1.

2) tilsidesætter vilkår eller påbud, der er fastsat i en afgørelse truffet i medfør af § 2, 2. pkt., § 5, 1. pkt., § 7, 1. pkt., § 11, § 17, stk. 2, § 18, stk. 2, § 20, stk. 2, og § 21, stk. 2.

§ 23. I forskrifter, der udstedes i henhold til loven, kan der fastsættes regler om idømmelse af advarsel eller bøde for overtrædelse af bestemmelser i forskrifterne.

Kapitel VII.

Ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser.

§ 24. Loven træder i kraft den

Stk. 2. Tidligere fredninger, der ikke erstattes af fredninger i henhold til denne lov, forbliver i kraft, indtil de ophæves.

Bemærkninger til lovforslaget.

Almindelige bemærkninger.

I efteråret 1969 anmodede Ministeriet for Grønland Det grønlandske Lovudvalg om:

1) At udarbejde udkast til en almindelig fredningslov for Grønland. Fredningsloven bør affattes således, at den dækker områderne for såvel natur- som bygnings- og fortidsmindefredning. Det bør tilstræbes, at de for lovens administration nødvendige konsultative og besluttede organer sammensættes således, at der ved modifikationer og forenklinger i forhold til de tilsvarende organer i den danske fredningslovgivning tages skyldig hensyn til de særlige grønlandske forhold.

Loven bør endvidere afgive hjemmel for totalfredning af større samlede landområder i Grønland, der herefter udlægges som nationalparker.

2) At overveje, om naturfredningsloven skal indeholde særskilt hjemmel for tilvejebringelse af foranstaltninger til bekæmpelse af forurening i lighed med den lovgivning, der i øjeblikket er under forberedelse i Danmark.

3) At overveje muligheden for tilvejebringelse af fornøden hjemmel i fredningsloven til gennemførelse af lokale fredninger med botanisk begrundet indhold sigtende til at bevare den grønlandske flora.

4) At tilvejebringe bestemmelser inden for området for fortidsmindefredning sigtende til bevarelse af historiske dokumenter og værdeberetninger, værder og mindesmærker, og som ligeledes afgiver hjemmel for håndhævelse af afleveringspligt for „danefæ“.

5) At overveje, hvorvidt der i fredningsloven skal indføres bestemmelser, hvorefter der i forbindelse med såvel bygnings- som naturfredning kan ydes erstatninger.

Ved en senere tilføjelse til kommissoriet blev lovudvalget anmodet om tillige at tage spørgsmål om hjemmel til fredning af dyrearter op til overvejelse. Yderligere opnåedes der mellem ministeriet og lovudvalget enighed om at henskyde spørgsmålet om gennemførelse af mere omfattende forureningsbestemmelser til senere behandling.

Efter at lovudvalget under møder med en række danske videnskabsmænd havde modtaget vejledning om behovet for fredning i Grønland inden for områderne arkæologi, historie, mineralogi, botanik og zoologi, fremsendte udvalget i december måned 1970 til Ministeriet for Grønland udkast til den ønskede fredningslov.

Retstilstanden i Grønland på det område, som en

almindelig fredningslov efter de af ministeriet givne retningslinier skulle omfatte, frembyder et broget billede at en række konkret formulerede bestemmelser i lokale vedtægter og ministerielle bekendtgørelser, omfattende naturfredning og fortidsmindefredning, mens der hidtil ikke har været bestemmelser om bygningsfredning. Spørgsmålet om jagt og dyrefredning har tidligere været reguleret fortrinsvis ved landsrådsvedtægter. Ved lov nr. 413 af 13. juni 1973 om erhvervsmæssigt fiskeri, fangst og jagt er der i § 4 givet hjemmel til, at ministeren kan fastsætte regler om fredning af visse dyre- og fiskearter. Det må antages, at denne hjemmel, der også åbner mulighed for oprettelse af lokale reservater for visse dyrearter, vil blive benyttet til at udforme regler med baggrund i erhvervsmæssige interesser.

I Danmark er hovedbestemmelserne samlede i naturfredningsloven og bygningsfredningsloven. Beskyttelsen af pattedyr og fugle findes i jagtloven. Nogle af de beskyttede formål værnes imidlertid også gennem anden regulering. Denne organisatoriske opbygning til administration af de forskellige bestemmelser er kompliceret, og koordinering af bestræbelserne for at fremme målsætningen kan volde vanskeligheder, bl.a. fordi kompetencen er fordelt over flere ministeriers områder, og fordi mange modstridende interesser må afvejes over for hinanden. Strukturen af fredningsorganerne er tillige præget af, at der ofte kan opstå spørgsmål om erstatning til private personer i forbindelse med gennemførelse af en fredning. Danmark er et ret tæt beboet land med stor udnyttelse af de naturgivne ressourcer til mange formål.

På denne baggrund har der i Danmark været et stærkt behov for et samlet overblik over problemkomplekset og for planlæggende og initiativtagende organer.

I Grønland er situationen på mange måder forskellig fra situationen i Danmark, og man har navnlig nu mulighed for at gribe ind med en regulering af udviklingen på så tidligt et tidspunkt, at problemerne endnu er forholdsvis enkle, fordi de naturgivne ressourcer er rigelige. Det er dog vigtigt at fremhæve, at byudviklingen allerede har medført, at byernes nærmeste omgivelser er udsat for utilsigtet og uønskelig landskabelig forringelse og dermed forringelse af borgernes rekreative muligheder.

Nødvendigheden af regler for beskyttelse af dyr og planter er måske i særlig grad en følge af de i klimatisk henseende ekstreme forhold, der kan med-

føre fare for udryddelse uden menneskelig indgriben, men landets åbning for rejsende og for bosætning med mange slags formål gør regulering ønskelig, foruden af hensyn til erhvervsmæssige interesser, som er varetaget af erhvervsloven, tillige af hensyn til videnskabelige interesser. Dette gælder også for geologiske forekomster.

Som forholdene er, hvor al jord uden for byerne er det offentlige, vil der yderst sjældent opstå erstatningsspørgsmål. Det eneste område, hvor det kan tænkes at få større praktisk interesse, er i fåreholderdistrikterne, hvor fredning af fortidsminder kan komme i strid med fåreholdernes rettigheder. Specielt med hensyn til bygningsfredning må det fremhæves, at alle hidtil fredningsværdige bygninger er statens.

Under hensyn til denne afvigelse i forhold til danske forhold kan reguleringens form i Grønland forenkles stærkt i sammenligning med den danske.

Lovforslaget har været forelagt Den videnskabelige Kommission, som under hensyn til, at der senere ifølge forslaget § 20, stk. 2, skal fastsættes nærmere regler til opfyldelse af formålet med etableringen af den i § 19 omtalte nationalpark, kunne godkende lovforslaget i dets nuværende skikkelse.

Lovforslaget har endvidere været forelagt landsrådet på dettes efterårssamling i 1972, hvilket gav anledning til ændringsforslag af både formulermæssig og indholdsmæssig art samt ønske om fornyet forelæggelse for landsrådet. Efter delvis imødekommelse af disse ændringsforslag er lovforslaget nu tiltrådt af landsrådet efter fornyet forelæggelse på efterårssamlingen i 1973.

Lovforslaget vil ikke medføre udgifter i finansåret 1974-75. Efter indhentet udtalelse fra Nationalmuseet vil i det følgende finansår lovens gennemførelse medføre udgifter på ca. 125.000 kr., idet der til museets afdeling for fortidsmindeforvaltning påtænkes knyttet en akademisk uddannet medarbejder og en tekniker. På længere sigt må det forventes, at der vil blive behov for yderligere medarbejdere, ligesom det vil være nødvendigt at gennemføre rejser til Grønland.

Bemærkninger til de enkelte bestemmelser.

Til kapitel I.

Kapitlet angiver de værdier, der beskyttes umiddelbart ved selve loven. Der er tre grupper af værdier, der omfattes af denne beskyttelse: 1) arkæologiske og historiske værdier, der benævnes fortidsminder, 2) meteoritter og 3) subfossilt tømmer og knoglemateriale.

Fortidsminder i Grønland kan efter hidtil gæl-

dende bestemmelser fredlyses ved en konkret akt, og med den hjemmel er en række lokaliteter blevet fredlyst. Dette indebærer et forbud mod enhver aktivitet på fredlyste arealer, som kan skade disse steds særlige karakter.

Ved siden af muligheden for fredlysning af lokaliteter med fortidsminder findes bestemmelser, der forbyder indsamling af geologisk eller arkæologisk materiale og foretagelse af udgravninger eller kortlægning uden forud indhentet tilladelse fra Ministeriet for Grønland. Disse bestemmelser omfatter i al fald meteoritter og vel også sådant subfossilt materiale, der er indlejret i jord eller is.

I Danmark omfatter naturfredningsloven fredning af jordfaste fortidsminder og genstande af arkæologisk og historisk interesse, der findes ved de jordfaste fortidsminder. Herudover har man regler om danefå i DL 5-9-3, forordning af 22. marts 1737 og plakat af 7. august 1752. Disse bestemmelser tolkes som hjemmel til at kræve aflevering mod dusør af historisk og arkæologisk materiale af særlig betydning.

§ 1, der svarer til naturfredningslovens § 48, angår jordfaste fortidsminder, der er synlige i terrænet. Det afgørende er, at de faktisk kan iagttages af enhver, derimod ikke, at de er af en sådan karakter, at de af ikke-sagkyndige umiddelbart kan erkendes som fortidsminder. Der nævnes i bestemmelsen visse typiske eksempler på sådanne synlige fortidsminder. Ved bopladser er der ikke tænkt på den specielle grønlandske betydning af ordet, men på steder med levn af beboelse, som ikke har karakter af egentlige ruiner. Køkkenmøddinger kan være synlige f.eks. i strandvolde. Der kan forekomme andre synlige fortidsminder end de nævnte. Brønde og overrislingsanlæg kan nævnes. Ildsteder vil vel typisk ses i tilknytning til ruiner af bygninger, men kan eventuelt forekomme som det eneste synlige levn. Hoppesten til sport og leg kan måske også findes som sidste synlige spor af en boplads.

Stensætninger, der er nævnt i paragraffen, forekommer f.eks. som indhegninger ved bopladser og gravpladser, ude i åbent terræn til renfangst eller som kegleformede rævefælder af gammel type og i elve til laksefangst.

Varder er derimod ikke omfattet af denne bestemmelse, jfr. stk. 2. Fredning af visse historiske interessante varder må ske konkret efter § 10, nr. 3.

Forladte bosteder og ruiner af Handelens anlæg er efterhånden talrige i Grønland som følge af de senere års befolkningkoncentrationspolitik. De fleste af disse pladser vil kun indeholde anlæg fra tiden efter år 1900 og vil derfor ikke være fredede efter denne bestemmelse. Det samme gælder ældre byg-

ninger, der er i brug, hvilket også omfatter bygninger, der blot midlertidigt er ude af brug, ligesom f.eks. huse på forladte bygder, der kun anvendes til sommerophold o.lign., ikke skal anses for at være ude af brug. Som eksempel på ældre anlæg, der ikke er i brug, kan nævnes tranbrænderier.

§ 2. Bestemmelsen svarer til naturfredningslovens § 53, idet den indfører et beskyttet område omkring fortidsminderne. Bestemmelsen vil ikke hindre, at marker kan dyrkes, man vil give kontrol med nybrydninger af sten ved ruiner og en sikkerhed for, at der ikke plantes og bygges for tæt på ruiner. Mens den danske lov værner et område inden for en afstand af 100 m fra fortidsmindet, ønsker man navnlig af hensyn til fåreholderne en mere smidig ordning i Grønland således, at det normale er et beskyttet område inden for en afstand af 20 m fra fortidsmindet. Efter § 5 kan rigsantikvaren dog give dispensation til udnyttelse nærmere end 20 m fra fortidsmindet. Genstande fundet inden for det beskyttede område skal afleveres efter rigsantikvarens bestemmelse, hvis de samles op.

§ 3, der svarer til naturfredningslovens § 49, omfatter fortidsminder, der ikke umiddelbart er synlige, og fastlægger, hvilken fremgangsmåde der skal følges, når man støder på et fortidsminde i forbindelse med et eller andet arbejde i jorden. Der fastlægges en anmeldelsespligt med hensyn til selve fundet, og for at lette dennes opfyldelse vil det være hensigtsmæssigt, at rigsantikvaren har lokale repræsentanter ved museet i Godthåb eller særligt kyndige andre steder, jfr. § 4, stk. 2. Aflevering af fundne genstande inden for fortidsmindet skal ske efter anmodning. Hvis et jordarbejde standses i kortere eller længere tid, kan der blive tale om erstatning for driftstab. Mens man i Danmark kun erstatter landbrugsdriftstab, begrundet forholdene i Grønland en regel af et lidt andet indhold. For det første har man ikke den samme lovgivningsmæssige baggrund med en ældre lovgivning, der fredelede ethvert jordfast fortidsminde uden erstatning. Det typiske tab i Danmark vil dernæst ikke være det typiske tab i Grønland, selv om det vil kunne forekomme i fåreholderdistrikterne. Det vil dreje sig om tab i anledning af, at et byggearbejde må ligge stille en tid eller eventuelt flyttes et stykke. Et fjernere mere indirekte tab som følge af, at en virksomhed kommer senere i gang, vil ikke være omfattet af bestemmelsen.

Den, der påstår at have lidt tab, kan nøjes med at fremsætte krav om erstatning over for rigsantikvaren, der bringer spørgsmålet videre.

Hvis en fredning ønskes gennemført efter reglerne i kap. II, rejses sag.

§ 4. Bestemmelsen svarer til de danske bestemmelser, hvorefter man kan kræve afleveret historisk og arkæologisk materiale af særlig betydning. Erfaringer fra Alaska og Canada viser, at eskimoiske oldsager kan blive yndede handelsobjekter, således at det er vigtigt at få bestemmelser, der kan modvirke en sådan udvikling. Der er ikke pligt til at opsamle genstande, som findes rundt omkring, og der kan tænkes at være visse typer af historisk materiale, der er så almindeligt forekommende, at der ikke er pligt til anmeldelse og aflevering. Det kan f.eks. tænkes at forekomme ved de mange forladte bosteder.

Det fastslås, at fund normalt bør forblive i Grønland, enten på landsmuseet i Godthåb eller på andre anerkendte lokalmuseer. Der kan imidlertid forekomme fund, der af videnskabelige grunde naturligere placeres uden for Grønland, men der må efter stk. 2 fremføres særlige omstændigheder, der kan begrunde fravigelse af hovedreglen. Bestemmelsen udelukker ikke en midlertidig udførelse fra Grønland med henblik på undersøgelse eller konservering eller som led i udstillinger.

§ 5. Efter bestemmelsen kan rigsantikvaren beslutte, at visse af de i § 1 omhandlede fortidsminder ikke skal være fredede. Han kan også tillade lempelser i fredningen og give dispensation fra sine egne forskrifter efter §§ 2-3. Han kan endvidere bestemme, at visse fund skal overføres til Danmark. Afgørelsen kan indbringes for ministeren for Grønland af enhver, hvis interesser direkte berøres af den, og af et af de i § 12 nævnte organer.

§§ 6 og 7 angår den umiddelbare fredning af subfossilt drivtømmer, subfossilt knoglemateriale og meteoritter. Det subfossile drivtømmer og det subfossile knoglemateriale er dannet under samme forhold som egentlige forsteneringer af plante- og dyremateriale, men er endnu ikke fuldt omdannet. Det har bevaret karakter af organisk materiale. Hvor det subfossile materiale er indlejret i jord eller is, er der en videnskabelig interesse i, at det lades urørt, således at fundet kan undersøges i sin sammenhæng med omgivelserne.

For de større meteoritters vedkommende er selve findestedet også af videnskabelig interesse, hvorfor de skal beskyttes mod fjernelse.

Det løstliggende materiale har man ingen pligt til at samle op eller anmelde, men hvis man samler det op, skal det efter § 6, stk. 2 anmeldes, hvis det fjernes fra findestedet. Det kan være vanskeligt for lægfolk at afgøre, om fundne knogler er subfossile, eller fundne sten er meteoritter, og hvis bestemmelsen skal have nogen praktisk betydning, må den ledsa-

ges af en oplysningsvirksomhed, f. eks. gennem skolerne, og en opmuntring til aflevering.

De egentlige forsteninger kan fredes på de lokaliteter, hvor de forekommer, i medfør af § 10, nr. 2.

§ 7. Afgørelser om standsning af jordarbejde i anledning af fund af subfossilt materiale eller meteoritter og om aflevering af fund træffes af ledelsen af det museum, hvorunder fundet videnskabeligt set sorteres. Denne kan også udpege lokale repræsentanter til modtagelse og opbevaring af fund.

På samme måde, som det kan besluttes, at et fortidsminde ikke skal være fredet, kan det pågældende museums ledelse beslutte, at forekomster, som de i § 6, stk. 1 nævnte, ikke skal være fredede.

§ 8. I Danmark ydes dusør for aflevering af danefæ. Rigsantikvaren har en bevilling til dette formål. Det må antages, at det vil være lettere at opnå overholdelse af lovens regler ved løfte om dusør end ved trussel om straf. Dertil kommer, at man er interesseret i at få publikums aktive medvirken i indsamling og aflevering af videnskabeligt værdifulde fund. For Grønlands vedkommende angår bestemmelsen både aflevering af oldsager og af naturvidenskabeligt interessante fund.

Til kapitel II.

Kapitlet indeholder dels en angivelse af de formål, der kan tilgodeses ved gennemførelse af en fredning ved en administrativ akt (§§ 9-10), dels reglerne for behandling af fredningssager (§§ 11-17). § 1, nr. 9, i lov nr. 182 af 26. maj 1972 for Grønland om ekspropriation vil ikke blive anvendt i det omfang, reglerne i dette kapitels §§ 11-17 indeholder hjemmel for den ønskede fredning.

§ 9, 1. stk. svarer til den danske naturfredningslovs § 59. Den supplerer den grønlandske erhvervslovs § 4, for så vidt angår fredning af dyrearter, idet de to sæt af regler skal varetage forskellige hensyn. Fredning af en dyreart i medfør af erhvervsloven må antages at forudsætte, at den fredede dyreart har en erhvervmæssig betydning, som beskyttes gennem fredningen, mens fredning efter denne lov tjener videnskabelige, undervisningsmæssige, historiske eller lignende hensyn. 2. stk., hvorefter ministeren kan frede ubeboede områder og lokaliteter af hensyn til nyplantninger m. m., gør det muligt at give bestemmelser til værn for sådanne områder i en vis periode, uden at der er tale om en egentlig fredning.

§ 10, nr. 1, angår fredninger, der tilsigter at bevare karakteristiske landskaber og „grønne områder“ til gavn for almenhedens almindelige færden. Det kan være områder, der er velegnede som fjernere udflugtsmål, og hvor fredningen skal sikre de

fælles udnyttelsesmuligheder, f. eks. som jagt- eller fiskeområde, eller områder umiddelbart i nærheden af byerne, der skal beskyttes mod forringelse i forbindelse med byudvikling og tilsikre passende rekreative områder i tilslutning til bebyggelsen. Ikke mindst omkring åbentvandsbyerne med deres hastige vækst er behovet for en regulering af denne art stærkt påkrævet.

§ 10, nr. 2, angår fredninger til gavn for en række videnskabelige formål i videre forstand. Fredning af plantearter kan komme på tale som totalfredning, jfr. § 9, men i reglen vil det være nødvendigt tillige at frede lokaliteter - miljøer - hvor den pågældende art findes. Hvis miljøet ikke sikres, kan arten forsvinde, selv om der ikke gøres noget direkte overgreb på selve planten.

For dyrearters vedkommende gælder det også, at fredning af arten ofte må kombineres med fredning af en lokalitet, f. eks. hvor arten er særlig rigt repræsenteret. Fra zoologisk side har det været fremhævet, at det var vigtigt, at renens og moskusoksens vandringsveje blev fredede. Det drejer sig om lange strækninger, som i tidligere perioder har været fulgt af disse dyr under udbredelse fra ét arktisk område til et andet. Det er af stor betydning for bestanden i Grønland - hvor arterne af klimatiske grunde stadig kan risikere at bukke under - at man holder mulighederne for indvandring fra andre arktiske områder åbne.

Også hvalrossernes landingspladser, hvoraf nu kun tre er tilbage, er fredningsværdige. Det er lokaliteter, hvor hvalrosserne søger op i fældningstiden. Jagt på disse steder kan være ødelæggende for bestanden.

I øvrigt har der igennem flere år været arbejdet med planer om oprettelse af reservater inden for hver kommune i Grønland. Der har været tale om fredning af ret store områder, og den lokale afgrænsning må forventes at foregå ud fra en samlet konkret overvejelse af, hvad undervisningsmæssige, naturhistoriske, historiske og eventuelt rekreative hensyn tilsiger. Fredninger af denne art må kunne ske med henvisning til nr. 1 og 2.

Fredning af lokaliteter eller områder kan endvidere have geologisk interesse. Det er oplyst, at der er visse sjældne minerallokaliteter, som der er behov for at frede, og der kan også være behov for at frede visse lokaliteter med særlig tæt forekomst af fossiler. Det vil være svært at totalfredde visse mineraler, fordi man derved vil kunne besværliggøre eller umuliggøre erhvervmæssig udnyttelse af mineraler, der optræder sammen med de pågældende sjældne mineraler. I hvert enkelt tilfælde må fredningsbehovet afvejes over for behovet for erhvervmæssig udnyt-

telse. Endvidere er der behov for fredning af områder eller lokaliteter med sjældne geologiske forekomster, f. eks. varme kilder, dyndvulkaner og salt-søer.

§ 10, nr. 3. Bygningsfredning er i Danmark reguleret ved lov nr. 195 af 8. juni 1966. Loven indeholder i § 21, stk. 2, hjemmel til, at den kan sættes i kraft i Grønland med de afvigelser, som landsdelens særlige forhold tilsiger. Når man har valgt ikke at benytte denne hjemmel, skyldes det, at man for Grønlands vedkommende har mulighed for at samle alle fredningsbestemmelser i én lov med et stærkt forenklet administrativt apparat.

De ældre fredningsværdige bygninger i Grønland er alle statens ejendom, men der kan også tænkes at være fredningsværdige anlæg, der tilhører landskassen eller en kommune. Dette gælder navnlig måske ikke særlig gamle, men alligevel karakteristiske bygninger og anlæg fra kolonitiden.

Det har været overvejet, om det måtte være nødvendigt at foreskrive samme fremgangsmåde ved fredning af bygninger m. m., som ved fredning af fortidsminder og af områder og lokaliteter. Det er imidlertid ikke noget særtæk for bygninger, at der i Grønland normalt ikke vil være private ejerinteresser, der skal tilgodeses i forbindelse med fredningsovervejelser. Fremgangsmåden i forbindelse med fredningssagernes behandling skal først og fremmest sikre, at fredningsmyndighederne bliver opmærksom på, at der kan være et fredningsbehov, og at disse myndigheder ved høring af sagkyndige og af lokalpolitisk interesserede instanser får et tilstrækkeligt materiale til at afveje krydsende hensyn overfor hinanden. Mange af de fredningsværdige bygninger er endnu i brug, og fredning efter § 1 er allerede af den grund udelukket. Men et voksende antal er nu forladte i forbindelse med affolkning af udsteder og bopladser. En konkret beslutning om hver enkelt bygnings skæbne vil være nødvendig, hvis de ikke skal forfalde og gå til grunde. De må vel siges at være jordfaste fortidsminder, men det har været på tale, at de mest karakteristiske af disse bygninger som et minde om kolonitiden ville være bedre anbragt på et frilands- eller bygdemuseum. Ønsker man en sådan løsning, må fredningen ophæves eller ændres i medfør af §§ 5 eller 17.

Skal bygningerne fredes i deres hidtidige omgivelser, må fredningen indeholde pålæg om bygningernes vedligeholdelse og forbud mod nedrivning eller ændring uden rigsantikvarens tilladelse.

Med hensyn til værder er forholdet det, at de findes i betydelig mængde, og kun en del af disse har historisk interesse og kan anses fredningsværdige.

De fleste kendte værder af historisk værdi findes i Nordøstgrønland og vil være omfattet af en fredning af dette område som naturpark, jfr. lovens kap. IV.

§ 11. Bestemmelsen svarer til naturfredningslovens § 19. Mens fredning i Danmark sker ved pålæg af fredningsservitutter eller ved afståelse af ejendom til staten eller en kommune, vil fredning i Grønland typisk få karakter af almindelige indskrænkninger i borgernes adgang til brug og forbrug af de fælles naturgivne ressourcer.

Der kan være tale om et ordensreglement for eller forbud mod færden inden for bestemte lokaliteter. Adgang til jagt, indsamling af planter, gravning, brydning af mineraler o. a. kan være begrænset eller forbudt. I særlige tilfælde angår fredningen områder, der udnyttes af private som brugere eller ejere. Dette vil specielt kunne forekomme ved bygningsfredning og fredninger i fåreholderdistrikterne. Det kan tænkes, at fredningsmyndigheden må pålægge bruger eller ejer at gennemføre visse foranstaltninger til fredningens gennemførelse. Der kan være tale om, at ejendommen skal føres tilbage til en tidligere tilstand, eller at istandsættelse under en eller anden form skal gennemføres. Undtagelsesvis kan der også være tale om fjernelse af bygninger, beplantninger el. lign. Specielt i forbindelse med fredninger efter § 10, nr. 1, vil der kunne være brug for at pålægge en kommune at træffe foranstaltninger til sikring af et rekreativt område for kommunens beboere.

§ 12. Bestemmelsen, der svarer til naturfredningslovens § 11, angiver, hvem der kan tage formelt initiativ til at få gennemført en konkret fredning. Andre initiativer må kanaliseres gennem de nævnte organisationer. Også foreninger og institutioner, som virker for fredninger i Danmark, kan anerkendes af ministeren for Grønland hertil.

Det er landshøvdingen, der er fredningsmyndighed i første instans. Det er således normalt en ren administrativ behandling, der er tale om, i modsætning til den fremgangsmåde, der er foreskrevet i Danmark, som har en domstolslignende karakter. Det hænger sammen med, at formen for og indholdet af fredning, som foran omtalt, er helt forskellig i de fleste tilfælde. I Grønland vil fredningen typisk fremstå som en meddelelse, der ligner lokale vedtægter, der retter sig til en ubestemt flerhed af personer, mens den i Danmark vil være en afgørelse, der ofte angår bestemte personers rettigheder og lægger bånd på disse.

§ 13. Bestemmelsen svarer til naturfredningslovens § 12. Den giver landshøvdingen mulighed for på foreløbigt grundlag at træffe afgørelse om, hvorvidt han vil efterkomme en begæring om rejsning af

fredningssag. En afvisning kan være begrundet i, at der ikke er behov for eller hjemmel til at foretage fredning, eller at det ikke for tiden af økonomiske eller arbejdsmæssige grunde er muligt at gennemføre den. Bestemmelsen er et modstykke til den vide adgang til at rejse fredningssag. Efter stk. 2 kan initiativtagerne eller andre interesserede få landshøvdingens afgørelse om afvisning indbragt for ministeren for Grønland.

§ 14 svarer til naturfredningslovens § 13 og angår den situation, at landshøvdingen har besluttet sig til at fremme sagen. Bestemmelsen foreskriver bekendtgørelse af den påtænkte fredning og underretning til de direkte interesserede parter. Endvidere skal landsrådet altid høres og den eller de kommunalbestyrelser, hvis områder måtte blive berørt af fredningen. Ved totalfredninger i medfør af § 9 skal alene landsrådet høres. Høring af landsrådet i disse tilfælde følger allerede af landsrådsloven.

Udover høring af de nævnte myndigheder vil der normalt være anledning til at indhente udtalelser fra sagkyndige personer eller institutioner, forskellige fra sag til sag. Rigsantikvaren vil altid blive hørt, hvor fortidsminder eller bygninger skal fredes. Sagkyndige organer som Naturfredningsrådet og Det særlige Bygningssyn bør høres i visse typer af fredninger, men da de nævnte og andre organers sammensætning tager særligt hensyn til danske forhold, har man valgt en formulering, hvorefter det er et åbent spørgsmål, hos hvilke sagkyndige vejledning i de enkelte sager skal søges. Hvis det skønnes at være hensigtsmæssigt at oprette et alsidigt sammensat fredningsråd for Grønland, er formuleringen ikke til hinder for, at høring af et sådant råd bliver et led i den normale fremgangsmåde. Hvor sagen rejses på et sagkyndigt organs initiativ, vil der på forhånd foreligge en indstilling fra det pågældende organ, således at en høring af dette organ ikke vil være fornøden.

§ 15. Landshøvdingen træffer den endelige afgørelse om fredning, når der ikke er protester eller erstatningsproblemer.

I Grønland må man regne med, at ingen vil protestere mod fredning i langt de overvejende tilfælde, og at der kun sjældent vil opstå et erstatningsproblem, fordi der ikke er nogen privat ret, der krænktes.

Der kan tænkes to protestsituationer: a) To offentlige instanser står over for hinanden, b) En privat og en offentlig interesse kolliderer.

En underordnet lokal instans kan være uenig med en overordnet central instans. Den lokale instans kan handle som talerør for lokale private interesser eller på egne vegne til varetagelse af egne

formål. En afgørelse i disse situationer vil indeholde en politisk stillingtagen, som det vil være nærliggende at henlægge til ministeren for Grønland til endelig afgørelse.

Hvor den private borger mener, at en fredning vil betyde indgreb i hans ret, opstår ofte spørgsmål om erstatning. Det vil medføre, at fredningens gennemførelse kan få bevillingsmæssige konsekvenser, og at ministeren derfor må træffe afgørelsen. Erstatningsspørgsmålet kan indbringes for domstolene af den borger, der er utilfreds med ministerens afgørelse.

Erstatningsproblemer kan navnlig tænkes at opstå ved fredning af fortidsminder eller bygninger, som kan hindre en bestemt udnyttelse, og, som anført ved § 2, som driftstab i forbindelse med standning af jordarbejder.

Hvis fredning ikke gennemføres, vil der kun undtagelsesvis blive tale om erstatning til private, men på samme måde som ved standning af jordarbejde efter § 2 kan der f. eks. være tale om, at en planlagt udnyttelse af et tildelt grundstykke til bebyggelse forsinkes på grund af fredningsovervejelser. Hvis et sådant krav rejses, er fremgangsmåden den samme, som hvis det rejses i forbindelse med en gennemført fredning.

§ 16. Bestemmelsen svarer til naturfredningslovens § 22 og § 23. Meddelelse om fredningens gennemførelse eller nægtelse skal gives direkte til alle, der har været inddraget i sagen, og efter omstændighederne skal der gives meddelelse om klageadgang.

Er der truffet beslutning om fredning, skal denne beslutning offentliggøres på samme måde som beslutningen om fredningssagens fremme, jfr. § 14.

Fredningsmyndigheden skal drage omsorg for, at fredningen gennemføres. Der kan være tale om instruktioner til lokale myndigheder, påbud eller forbud til private og anvisninger til offentligheden. Eventuelt kan et mere omfattende oplysningsarbejde skønnes påkrævet. I visse tilfælde skal fredningsbeslutningen registreres på privat ejendom.

§ 17 svarer til naturfredningslovens § 34. Ophævelse eller ændring af fredning efter denne bestemmelse angår de i § 10 nævnte fredninger. Ophævelse og ændring af fredninger efter kap. I besluttet af henholdsvis rigsantikvaren, Botanisk Museum, Zoologisk Museum og Mineralogisk Museum.

Til kapitel III.

§ 18 svarer til naturfredningslovens § 57. Den tjener til beskyttelse af områder uden for bymæssig bebyggelse mod den forurening i videre forstand, som reklamemæssig udnyttelse kan indebære. Landshøvdingen kan gøre undtagelse fra hovedreglen såvel ved at tillade, at reklamer m. m. anbringes

i fri luft, selv om de ikke har tilknytning til næringsdrift o. l., som ved at forbyde reklamer, selv om de har tilknytning til næringsdrift. Hans afgørelse kan indbringes for ministeren for Grønland.

Man har overvejet at foreslå en bestemmelse svarende til naturfredningslovens § 63 om forbud mod at henkaste affald på fremmed ejendom. Denne bestemmelse har en særlig betydning i sammenhæng med den danske lovs regler om offentlighedens adgang til færdsel på fremmed ejendom. Disse regler har ingen parallel i lovudkastet, fordi der ikke er behov for dem i Grønland. Der er dog utvivlsomt et forureningsproblem i forbindelse med henkastning af affald på egen eller offentlig ejendom. Problemet opstår både ved privates og kommuners anbringelse af affald. Spørgsmålet kan formentlig mest hensigtsmæssigt løses ved optagelse af en bestemmelse i en politivedtægt eller anden lokal vedtægt eller ved ordensforskrifter i forbindelse med områdefredninger efter § 10, nr. 1 og 2.

Til kapitel IV.

§§ 19 og 20 angår fredning af Nordøstgrønland som nationalpark. Selv om udkastets § 10 giver mulighed for at oprette nationalparker, bør den fredningsmæssige regulering af så vidtstrakt et område, hvorved en række betydelige interesser afvejes, gennemføres ved lov. Da initiativet til en lovmæssig regulering af naturfredningen i Grønland ikke mindst skyldes ønsket om at oprette en nationalpark i Nordøstgrønland, findes det nærliggende at optage bestemmelser herom i selve fredningsloven.

Den geografiske udstrækning af nationalparken har været genstand for kritik i landsrådet. Man har især peget på, at områdets sydgrænse var placeret for tæt ved Scoresbysund og derved udgjorde en hindring for fangernes erhvervsudøvelse. Det oprindelige forslag er derfor ændret, således at bl. a. det kystnære område ved Sydkaap ved munden af Nordvestfjord, hvor der findes meget benyttede fangstpladser, er blevet friholdt.

Denne ændrede formulering, sammenholdt med bemærkningerne til § 20, stk. 2, om tilladelse til traditionel fangst i nationalparken, skulle gøre det unødvendigt at ændre dennes udstrækning i øvrigt.

Såfremt det er ønskeligt at omdanne andre større landområder til nationalparker, må dette ske ved særskilt lov.

Det er tanken at udforme de i § 20, stk. 2, omtalte regler således, at traditionel fangst med traditionelle metoder tillades med den begrænsning, der følger af specielle fredninger af visse dyrearter. Herved vil man også imødekomme et ønske fra landsrådet om i videst muligt omfang at sikre fangerne en rimelig mulighed for udøvelse af deres erhverv. Den begrænsning, der ligger i kun at tillade traditionel fangstudøvelse, skal især sikre mod benyttelse af fly/helikoptere, snescootere og selvsjud.

Herudover tilsigter bestemmelsen i § 20, stk. 2, bl. a. at opretholde muligheden for at meddele tilladelser og koncessioner i henhold til lov om mineraliske råstoffer i Grønland inden for nationalparkens område. Det forudsættes endvidere, at allerede meddelte tilladelser og koncessioner ikke berøres af loven. De fredningsmæssige interesser vil kunne tilgodeses ved udformningen af de enkelte tilladelser.

Til kapitel V.

§ 21. Bestemmelsen svarer til naturfredningslovens § 62 og bygningsfredningslovens § 19. De i § 19 nævnte organer, Det særlige Bygningssyn og Statens Bygningsfredningsfond er ikke nævnt i denne lov ud fra ønsket om at lade spørgsmålet om tilsynets opbygning stå åbent.

Bestemmelsen i stk. 2 giver en særlig hjemmel til at give private pålæg om at genoprette den hidtidige tilstand ved fredede områder eller bygninger. Et sådant oplæg kan gives uden, at der foreligger en egentlig overtrædelse af fredningslovgivningen fra ejerens eller brugerens side. Pålæg kan gives af den myndighed, der er angivet i generelle regler fastsat af ministeren for Grønland, eller som i love har hjemmel til at give bestemmelser i forbindelse med fredninger.

Til kapitel VI og VII.

§§ 22-23 indeholder hjemmelen til at fastsætte sanktioner for overtrædelse af lovens påbud og forbud og af de i medfør af loven truffne afgørelser af rigsantikvaren eller fredningsmyndighederne samt af de af ministeren fastsatte bestemmelser.